

Föreningsaktiviteters betydelse och mervärde för nyanländas etablering genom NAD

ANDERS JÖNSSON & ROBERTO SCARAMUZZINO
SOCIALHÖGSKOLAN | LUNDS UNIVERSITET

FÖRFATTARE

Anders Jönsson, doktorand
anders.jonsson@soch.lu.se

Roberto Scaramuzzino, forskare
roberto.scaramuzzino@soch.lu.se

© respektive författare 2018

LUNDS UNIVERSITET

Socialhögskolan
Bredgatan 13
Box 23, 221 00 Lund

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Nätverk aktivitet och delaktighet (NAD)	4
Tidigare utvärderingar	5
Denna studie	7
NAD som modell för integration och tidigare forskning	9
Nätverk	9
Hälsa	10
Språk	11
Etablering	11
Metod	13
Urval	13
Intervjuerna och framställningen	14
Resultat	16
Hur beskrivs betydelsen av NAD-aktiviteterna av deltagarna?	16
En "nära" hjälp som inte går att få genom andra etableringsinsatser	16
En paus från övrig verksamhet i etableringsprogrammet	17
Vilka möjligheter har NAD-aktiviteterna skapat för deltagarnas integration och etablering?	18
Språk	18
Sociala nätverk	20
Hälsa	22
Tillgång till ett sammanhang som annars skulle vara otillgänglig	23
Faktorer och förutsättningar för NAD-aktiviteters positiva inverkan på integration och etablering	25
Hinder	27
Slutsatser och diskussion	32
Resultatens betydelse	32
Relevans för projektets fortsättning	33
Rekommendationer	34
Litteratur	35

Sammanfattning

NAD står för Nätverk, Aktivitet och Delaktighet och är ett samarbete mellan Länsstyrelsen, Region Skåne, Arbetsförmedlingen och NÄTVERKET Idéburen sektor Skåne, en regional intresseorganisation för civilsamhället i Skåne. NAD utvecklar och förmedlar aktiviteter som erbjuds som en del av den etableringsplan som Arbetsförmedlingen upprättar tillsammans med den nyanlända. NAD syftar till att underlätta för nyanlända flyktingar att delta i olika typer av aktiviteter i idéburna organisationer och på så sätt träffa andra människor som en delar intressen med. Sådana aktiviteter kan vara hälsofrämjande, skapa sociala nätverk och stärka språkinläringen. Grunden för samtliga aktiviteter i projektet är frivilligheten, d.v.s. att deltagaren själv vill ha denna aktivitet i sin plan.

Utvärderingen vars resultat presenteras i denna rapport tar avstamp i tidigare utvärderingar av NAD samt i relevant tidigare forskning. Den föreliggande studien är ett uppdrag som Socialhögskolan på Lunds Universitet har fått av NÄTVERKET att utvärdera NAD-aktiviteternas betydelse för deltagares etablering och integration. Syftet är att undersöka på vilket sätt NAD-aktiviteter skapar möjlighet för integration och etablering av nyanlända. Därför riktar sig studien till tidigare deltagare som på olika sätt har haft en positiv upplevelse av NAD-aktiviteterna. Studien har genomförts under våren 2018 genom nio retrospektiva intervjuer med deltagare som avslutade sin aktivitet senast under hösten 2017.

Resultaten visar att NAD skapar förutsättningar för att nyanländas föreningsengagemang kan bidra till att deras språkkunskaper, sociala nätverk och hälsa stärks. Vidare pekar våra resultat på att NAD-aktiviteterna har haft, enligt deltagarna själva, en stor betydelse för deras integration i landet. Dessa resultat ligger i linje med mycket av forskningen på området. Vår studie tillför också en fördjupad bild av de aspekter som deltagarna upplever som positiva. Här finner vi fler dimensioner än de ovannämnda språk, sociala nätverk och hälsa. Deltagarna tar upp dimensioner som tillgång till och kunskap om aktiviteter, samhällen och platser som de annars hade haft svårt att hitta till, men också en mer generell vägledning i samhället genom bland annat information och råd i möte med olika institutioner, inte minst offentliga myndigheter. Det kan vara viktigt att poängtera att dessa aspekter inte är ömsesidigt uteslutande utan snarare verkar ha en kumulativ effekt där den ena kan vara en förutsättning för den andra men där alla verkar kunna bidra till bättre integration och etablering, utifrån en bred förståelse av dessa. En hel del av dessa dimensioner går direkt att koppla till kännetecknen och egenskaper som ofta tillskrivs föreningslivet som samhällssektor: egenorganisering baserad på gemensamma intressen, demokrati, medmänsklighet och solidaritet.

Urvalet av deltagare som hade en positiv erfarenhet ger möjlighet att undersöka på vilket sätt NAD-aktiviteterna *kan* bidra till en bättre integration av nyanlända. Det ger oss också möjligheten att peka på potentiella hinder så som tidsbrist i vardagen, brist på motivation att delta, otrygga anställningsförhållanden och flytt på grund av arbete eller studier där förankring i lokala sociala nätverk går förlorad. NAD-aktiviteterna skapar på så vis förutsättningar för en integrationsprocess där många faktorer bidrar till ett utfall. Dessa faktorer kan fungera som möjliggörare och som hinder i den nyanländes integration också beroende av om vi fokuserar på deras förankring i arbetslivet, föreningslivet eller utifrån deras privatliv. Integration på arbetsmarknaden kan nämligen genom flytt och tidsbrist påverka negativt nyanländas förutsättningar att delta i föreningslivet. Våra resultat visar nämligen att informanterna ser sin integration som bestående av mer än bara arbete. Sysselsättning är en viktig del även i deras berättelser men vad som kännetecknar erfarenheterna i denna rapport

är hur NAD-aktiviteterna har uppskattats just för att de tillfört något som bidragit också mer till en "social" integration.

Att få ta del av en aktivitet som låg i linje med deras egna intressen verkar vara något som alla deltagare uppskattade särskilt mycket och som särskilde NAD-aktiviteten från övriga etableringsinsatser. Det är inte sällan just unika aktivitets-specifika faktorer som har lyfts fram, till exempel att ha fått chansen att utveckla just detta intresse eller besöka just den platsen. Detta pekar på betydelsen av en bra matchning mellan potentiella deltagare och aktiviteter. De relationer deltagarna har skapat med ledarna och föreningarna inom ramen för NAD-aktiviteten verkar också ha haft en stor betydelse för deras trivsel i landet och syn på samhället. Även här sätts dessa relationer i kontrast med de som uppstår i samband med andra aktiviteter inom etableringsprogrammet. Relationerna som uppstår i NAD verkar kunna nå ett djupare plan och därför kunna kvarstå även när aktiviteten är slut men också kunna få ett värde som går utöver själva aktiviteten och kunna fylla fler behov hos den nyanlände inklusive råd och stöd samt socialitet och vänskap.

Nätverk aktivitet och delaktighet (NAD)

NAD står för Nätverk, Aktivitet och Delaktighet och är ett samarbete mellan Länsstyrelsen, Region Skåne, Arbetsförmedlingen och NÄTVERKET Idéburen sektor Skåne, en regional intresseorganisation för civilsamhället i Skåne. NAD är en del av den gemensamma plattformen Partnerskap Skåne. Partnerskap Skåne är en plattform där myndigheter, idéburen sektor och andra organisationer sedan 2008 tillsammans utvecklar och samordnar metoder som skapar förutsättningar för nyanländas delaktighet, hälsa och egenmakt.

NAD utvecklar och förmedlar aktiviteter som erbjuds som en del av den etableringsplan som Arbetsförmedlingen upprättar tillsammans med den nyanlända. NAD syftar till att underlätta för nyanlända flyktingar att delta i olika typer av aktiviteter i idéburna organisationer och på så sätt träffa andra människor som en delar intressen med. Sådana aktiviteter kan vara hälsofrämjande, skapa sociala nätverk och stärka språkinläringen. Grunden för samtliga aktiviteter i projektet är frivilligheten, det vill säga att deltagaren själv vill ha denna aktivitet i sin plan.

I korthet går projektet ut på att nyanlända som ingår i etableringsprogram kan få en föreningsaktivitet inskriven i sin etableringsplan, vilket betyder att denna aktivitet blir en ersättningsgrundande del av den nyanländes etableringsplan. Den idéburna organisationen som arrangerar aktiviteten, får en ekonomisk ersättning per individ som deltar i aktiviteten. Projektet bedrivs i Skåne i fem knutpunkter: Malmö, Nordvästra Skåne, Mellanskåne, Nordöstra Skåne, Sydöstra Skåne.

I alla knutpunkter finns Föreningsamordnare anställda i olika idéburna organisationer (Sensus, Bilda, Skåneidrotten, Malmö Idéella och Folkuniversitetet) som NÄTVERKET upprättat samverkansavtal med. I alla knutpunkter finns det också ett (varierande) antal kontaktpersoner som är anställda hos Arbetsförmedlingen. Projektledaren för NAD är anställd hos NÄTVERKET. Föreningsamordnarna har en koordinerande funktion för föreningslivet och tillsammans med intresserade föreningar arbetar fram aktivitetsbeskrivningar. Kontaktpersonerna på Arbetsförmedlingen har en koordinerande funktion gentemot sina kollegor (handläggare) som samlar in intresserade individer i etableringen. Aktiviteterna som matchas med de nyanländas intresse kan vara kopplade till sport och idrott, olika hobbies, språkcaféer, studiecirkel, hjälp och självhjälpgrupper med mera. Föreningsamordnaren och Arbetsförmedlingens kontaktperson träffas och försöker matcha individerna med de föreningar som har visat intresse med hjälp av arbetsbeskrivningen och individens uppgifter. Intresserade deltagare träffar samordnaren och/eller föreningen och får aktiviteten presenterad för sig och får tacka ja eller nej. Om deltagaren är intresserad läggs aktiviteten in i etableringsplan (se Jönsson & Scaramuzzino 2016).

Tidigare utvärderingar

Samarbetet mellan myndigheter och idéburna organisationer i Partnerskap Skåne har sedan starten 2008 utvärderats i olika omgångar. En första utvärdering av NAD utifrån deltagarnas perspektiv genomfördes under våren 2014. Studien handlar om hur deltagarna upplevde sin tillvaro i Sverige samt betydelsen av föreningsaktiviteter för deras integration. Studien visar att den sociala integrationen kan underlättas genom en gemensam ansträngning av myndigheter och det civila samhällets aktörer. Resultat från intervjustudien pekar på att deltagarna upplevde föreningsaktiviteterna de blev involverade i som mycket betydelsefulla. Deltagarna upplevde nämligen vinster som kan relateras både till en ökning av humankapital, socialt kapital och kulturellt kapital (Ikonen 2014).

Socialhögskolan genomförde 2015-2016 en utvärdering (Jönsson & Scaramuzzino 2016) med fokus främst på samverkan mellan aktörerna. Resultaten från utvärderingen av samverkan har förutom i rapportform också presenterats i ett bokkapitel i antologin *Socialt arbete i civilsamhället* (Scaramuzzino & Jönsson 2017). Studien presenterade i huvudsak föreningssamordnares och kontaktpersoners perspektiv på aktiviteterna och samverkan. men innehöll också ett deltagarperspektiv både genom en enkätstudie riktad mot deltagare och genom fyra fokusgruppintervjuer med deltagare i fyra aktiviteter. Även denna tidigare genomförda utvärdering påvisar en mycket positiv bild av aktiviteternas betydelse för deltagare, särskilt när det kommer till aktiviteternas relevans för språk, nätverk och hälsa, bemötandet i föreningen, samt om ifall de skulle fortsätta vara aktiva i föreningar. I intervjuerna framkommer dock även en del svårigheter och hinder i deltagarnas upplevelser, särskilt gällande deras möjlighet att fortsätta vara aktiva i samma förening eller andra delar av föreningslivet.

Ett hinder inför deltagarnas fortsatta aktivitet och engagemang i samma eller i andra föreningar framkom i utvärderingen (Jönsson & Scaramuzzino 2016) i termer av att en del deltagare verkade ha en ganska vag bild av vad föreningslivet är även vid avslutad aktivitet. Vidare upplevde en del deltagare svårigheter att få tiden att räcka till och svårigheten att hitta en aktivitet som var anpassad efter sina behov, inklusive att hitta aktiviteter bara för kvinnor. Flera vittnade även om svårigheten att få aktiviteten att funka med barnpassning och liknande. En del deltagare förmedlade också en känsla av att det var svårt att hitta kontaktytor med föreningslivet. De efterfrågade också fler "mellan-länkar" mellan nyanlända och föreningar, men också bättre information som ger en överblick över vad föreningslivet har att erbjuda.¹

Den positiva bilden av deltagarnas upplevelser som enkätsvaren förmedlade bekräftades i stort av fokusgruppintervjuerna. Generellt var deltagarna nöjda med aktiviteterna och ingen av intervjuerna förmedlade en negativ upplevelse. Intressant nog lyftes språket ofta upp som det viktigaste deltagarna hade fått träna på och lära sig. I flera fall lyfte deltagarna upp att det var bra att de hade fått lära sig ord som var kopplade till verksamheten och därmed ord som de troligen inte skulle lära sig på SFI.

Deltagarna förstod NAD-aktiviteternas syfte i termer av att de skulle leda till bättre etablering på arbetsmarknaden, något som uppskattades. Samtidigt uttryckte deltagare från en specifik aktivitet

¹ Baserat bland annat på inputen kring att deltagare saknade kunskap om föreningsliv har NAD utvecklat sitt arbete kring information om föreningslivet till nyanlända genom "NAD-info" och "Integration i förening".

ett missnöje kring att projektet syftade för mycket till arbetsmarknadsanknytning och inte var tillräckligt studieförberedande. Det fanns också hos deltagarna en efterfråga på aktiviteter som var mer kopplade till olika yrken.

Denna studie

Utvärderingen vars resultat presenteras i denna rapport tar avstamp i vår tidigare utvärdering av samverkan i NAD (Jönsson & Scaramuzzino 2016). Den föreliggande studien är ett uppdrag som Socialhögskolan på Lunds Universitet har fått av NÄTVERKET, att utvärdera NAD-aktiviteternas betydelse för deltagares etablering och integration. Syftet är att undersöka på vilket sätt NAD-aktiviteter skapar möjlighet för integration och etablering av nyanlända. Därför riktar sig studien till tidigare deltagare som på olika sätt har haft en positiv upplevelse av NAD-aktiviteterna. Studien operationaliseras genom ett antal frågeställningar som ytterligare tydliggör syftet:

1. Vilken betydelse tillskriver deltagarna NAD-aktiviteterna?
2. Vilka möjligheter har NAD-aktiviteterna skapat för deltagarnas integration och etablering?
3. Vilka faktorer verka skapa förutsättningar för att NAD-aktiviteterna ska ha en positiv inverkan på deltagarnas integration och etablering? Går det att identifiera några hinder?

Den **första frågeställningen** handlar om hur deltagarna beskriver aktiviteternas betydelse för deras egen integrationsprocess. Vilken betydelse och mervärde tillmäter de NAD-aktiviteterna i jämförelse med andra aktiviteter i etableringsplanen?

Den **andra frågeställningen** är till grunden för att undersöka vilka möjligheter deltagarna har upplevt att NAD-aktiviteterna har skapat för dem. Har det till exempel lett till större kontaktnät, stärkt deras språkinläring, bidragit till bättre hälsa?

Den **tredje frågeställningen** är mer analytisk och kopplas till teoretiska perspektiv om det civila samhällets betydelse för integration. Genom denna fråga belyses deltagandets betydelse för individerna, NAD som metod för integration och dess potential att bidra till en bättre integration och etablering. Frågan gör det också möjligt att synliggöra eventuella hinder.

Studien har genomförts under våren 2018 genom nio retrospektiva intervjuer med deltagare som avslutade sin aktivitet senast under hösten 2017. På så vis kan man säga att denna utvärdering fokuserar på deltagare som hade sina aktiviteter i NAD under samma period som vår utvärdering av samverkan genomfördes.

Precis som den förra utvärderingen av samverkan är även denna studie, vars resultat denna rapport presenterar, "teoridriven", då den använder sig av olika teoretiska perspektiv för att förstå tidigare deltagares erfarenheter och förståelse av de NAD-aktiviteter de deltagit i. De teoretiska utgångspunkterna är delvis sprungna ur projektets egna "programteorier", så som vi tolkar dem. Med programteorier menar vi de uppsättningar tankar och idéer som projektet bygger på. Det kan handla om påståenden om de problem projektet är tänkt att lösa, om de åtgärder som är mest lämpade för att lösa dessa problem, och om konsekvenserna av att ingenting görs åt problemen. Programteorier innehåller på så vis både "kausala påstående" (om hur saker hänger ihop) och "värderande moment" (om vad som är rätt och rimligt) (se Vedung 2009).

NAD kan förstås utifrån två olika perspektiv. Dels förstår vi NAD som en metod för att skapa integration genom deltagande i föreningslivet. Det är den programteorin som är mest framträdande i projektet och som denna utvärdering handlar om. NAD kan också förstås som en samverkansform mellan det offentliga och det ideella, vilket var fokus i den förra utvärderingen (Jönsson & Scaramuzzino 2016). Även om vi som utvärderare kan se en poäng i att skilja dessa perspektiv åt är

de ofta nära sammanlänkade i projektets dagliga verksamhet. Samverkansformen syftar till att implementera metoden samtidigt som metoden påverkar hur samverkan sker.

NADs programteori där projektet förstås som en modell för integration finner stöd i mycket av tidigare forskning om det civila samhällets betydelse för integration. Därför kommer vi att jämföra resultaten från vår utvärdering med denna tidigare forskning. Följande avsnitt presenterar denna tidigare forskning i relation till de tre ledorden i NAD: nätverk, språk och hälsa.

NAD som modell för integration och tidigare forskning

Civilsamhällets betydelse för migranternas integration i mottagarlandet har belysts i tidigare forskning. I detta avsnitt kommer vi att presentera en översikt av denna forskning med fokus på Sverige och de övriga nordiska länderna. Denna avgränsning har praktiska syften men är också motiverad av att de nordiska länderna delar liknande välfärdsmodeller (Esping-Andersen 1990), struktur och inriktning av det civila samhället (Salamon et al. 2004) och syn på relationen mellan staten och det civila samhället (Trägårdh 2007). Därför bör rimligtvis resultat från andra nordiska länder gällande civilsamhällets betydelse för integration kunna relateras även till Sverige.

Utgångspunkten i utvärderingen kommer därför att vara betydelsen av föreningsdeltagande och av sociala nätverk för integration det vill säga den "programteori" som ligger till grund för NAD som modell för integration. Det finns nämligen en stark betoning i projektet av NAD som en modell som kan bidra till en bättre etablering av nyanlända. NAD-aktiviteterna är tänkta att stärka deltagarnas möjligheter på arbetsmarknaden genom utveckling av både nätverk, hälsa och språk.

Nätverk

Även om NAD erbjuder nyanlända att kunna delta i en föreningsaktivitet kommer forskningen vi presenterar inte att handla bara om föreningsdeltagande utan också mer generellt om sociala nätverk och socialt kapital. En del forskning tyder på att just sociala nätverk och socialt kapital kan skapas och stärkas genom föreningsdeltagande och kan spela en viktig roll för integration: politisk, social och ekonomisk (Borevi 2004). I den sistnämnda formen ingår även etablering på arbetsmarknaden.

Ett forskningsspår fokuserar på det civila samhällets möjlighet och förmåga att skapa tillit och/eller socialt kapital, och anknyter direkt till de erfarenheter och studier som gjorts kring närliggande projekt. Frågan är central med tanke på den diskussion som har förts inom samhällsvetenskapen om det sociala kapitalets betydelse för en fungerande demokrati (Putnam 2001), samt frågan om ifall etnisk mångfald är förenlig med ett samhälle med högt socialt kapital (jfr. Kumlin & Rothstein 2010, Putnam 2007, Torpe & Lolle 2011). I Robert Putnams teori består det sociala kapitalet dels av deltagande i olika sociala nätverk, dels av den tillit som individerna i ett samhälle känner för varandra (Putnam 2001). I en studie av invandranens sociala kapital i Danmark definieras begreppet som "network cooperation based on mutual trust" alltså nätverkssamarbete baserat på ömsesidig tillit (Nannestad, et al. 2008, s. 609).

I flera kvantitativa och kvalitativa studier (Nannestad et al. 2008, Walseth 2008) utvecklas spänningen mellan sammanbindande (bonding) och överbryggande (bridging) socialt kapital, där det första handlar om de sociala kontakterna som skapar en gemenskap avgränsad från resten av samhället, medan det andra bidrar till att överbrygga sociala skillnader och skapa en länk från den egna gruppen till det omgivande samhället. De flesta av studierna verkar peka mot att dessa två typer av socialt kapital inte utesluter varandra, och en del studier visar att det finns en positiv relation (ett samband) mellan dem (Nannestad et al. 2008). Det positiva sambandet kan däremot ifrågasättas utifrån andra studiers resultat, samtidigt som ett negativt samband mellan till exempel deltagande i etniska föreningar, vilket skapar sammanbindande socialt kapital, och tillit inte heller påvisats (jfr. Broo 2010, Togeby 2004).

Tillit är ett viktigt begrepp i denna typ av forskning. En kartläggning av nyanländas hälsa (Zdravkovic et al. 2016) visade en låg tillit hos respondenterna där över 80 procent angav att man inte kan lita på de flesta människor. En del forskning handlar om hur deltagande i civilsamhället och främst sociala nätverk, påverkar självbilden, tilliten och upplevelsen av diskriminering hos de personer som har utländsk bakgrund. En del studier (Dinesen 2010, 2012) visar att invandrade föräldrars uppfostran påverkar tilliten hos barnen och att bristen av tillit förs över genom socialisering. Samtidigt visar resultaten också att barn till invandrare, både av första och av andra generationen, visar på högre tillit än sina föräldrar, och att ännu större betydelse än uppfostran har den konkreta erfarenheten och upplevelsen av att institutionerna (t.ex. skolan) behandlar en rättvist. Studier av social och politisk tillit pekar också på att nyanlända har relativt hög tillit till politiska institutioner när de väl kommer till Sverige men att denna tillit och förtroende tenderar att minska efter bosättning (Adman & Strömblad 2015). En dansk studie stödjer denna bild genom att visa att det är institutionella faktorer, det vill säga mottagarlandets institutionella kontext, som främst påverkar tilliten snarare än kulturella faktorer som kan relateras till landet man migrerat ifrån (Nannestad et al. 2014). Dessa studier pekar på att positiva möten med värdlandets institutioner är mycket viktiga för att nyanlända ska kunna behålla den tillit och det förtroende som är avgörande för så många andra aspekter av integrationen, vilket vi kommer att diskutera härnäst.

Hälsa

Inom Partnerskap Skåne och NAD har fokus på hälsa och preventivt arbete varit särskilt framträdande. Den ovannämnda kartläggningen av nyanländas hälsa i Skåne visar på att en tredjedel upplever att deras hälsa försämrats efter att de kommit till Sverige (Zdravkovic et al. 2016). NAD är en av flera metoder/processer inom Partnerskap Skåne som syftar till att stärka hälsan hos nyanlända. Bakgrunden är bland annat erfarenheterna inom "MILSA-forskningsbaserad stödplattform för migration och hälsa" som också drivs inom Partnerskap Skåne. I MILSA har behovet av samverkan mellan det offentliga och det civila samhället lyfts fram. "Inom ramen för MILSA har forskarna Per-Olof Östergren och Andreas Vilhelmsson beskrivit hur sysselsättning, inte endast lönearbete, är hälsofrämjande samt att etableringsreformen är väl lämpad för hälsofrämjande aktiviteter i idéburen sektor. Genom etableringsreformen möjliggörs kreativa kopplingar mellan den offentliga verksamheten, civilsamhället och den privata sektorn." (MILSA, 2015). Studier inom ramen för MILSA visar nämligen på positiva psykosociala effekter av socialt kapital hos nyanlända, något som föreningslivet kan bidra till att öka och förstärka.

Det finns en hel del forskning kring migranter och deras hälsa. Denna forskning pekar i huvudsak på sämre hälsa hos migranter än hos den infödda befolkningen oavsett om det gäller självskattad hälsa (Bennet & Lindström 2018), psykisk hälsa (Sundell Lecerof et al. 2016, Johnson et al. 2017) eller användning av hälsovården (Åkerman et al. 2016, Straiton & Myhre 2017). En del studier visar på en stark koppling mellan en upplevelse av diskriminering i samhället och invandrades dåliga psykosociala hälsa (Jasinskaja-Lahti et al. 2006; Liebkind & Jasinskaja-Lahti 2000). Tillgången till sociala nätverk, och speciellt de som inkluderar majoritetsbefolkningen, visas dock ha en skyddande effekt mot dessa negativa konsekvenser (Jasinskaja-Lahti et al. 2006). Flera kvantitativa studier pekar på att just socialt kapital kan spela en viktig roll för att förebygga sämre hälsa (Johnson et al. 2017) eller minska effekterna av andra negativa faktorer så som ekonomiska svårigheter, otrygga boendeförhållanden

och upplevelse av diskriminering (Sundell Lecerof et al. 2016). Tillit, socialt deltagande och socialt kapital verkar med andra ord ha en skyddande effekt när det gäller psykisk hälsa (Ibid.).

En del studier visar på att de sociala nätverken och det sociala kapitalet kan ha en positiv effekt bland annat på grund av att de ger nyanlända tillgång till information om det nya landets hälsovård och på så vis ökar dess tillgänglighet. En kvantitativ studie om Thailändska invandrarkvinnor i Sverige pekar på att just tillit och överbyggande socialt kapital ger bättre tillträde till hälsovården (Åkerman et al. 2016). En norsk kvalitativ studie om Thailändska och Filippinska kvinnor visar också att sociala nätverk och ideella organisationer kan vara viktiga, då de ger viktiga tips och råd kring hur man kan "navigera" den offentliga hälsovården i landet (Straiton & Myhre 2017).

Språk

Huruvida föreningsdeltagande och sociala nätverk påverkar språkkunskap och språkinläring är inte särskilt utforskat. Men vi finner en del närliggande studier som kan visa på, i detta avseende intressanta resultat. En dansk kvalitativ studie pekar på att språk och kommunikation kan ha en påverkan på hur socialt kapital skapas. Studien visar att olika språkkompetenser gällande majoritetsspråket kan skapa missförstånd vilket leder till fientlighet och misstro, medan kommunikation och särskilt "småprat" skapar språkliga broar och socialt kapital (Thuesen 2017). Detta pekar på att en avslappnad miljö och en fungerande vardaglig kommunikation är en viktig grogrund för socialt kapital. Å andra sidan är socialt kapital också viktigt för själva inläringen, visar några studier. Särskilt socialt kapital utanför familjens gränser så som föräldrarnas nätverk, deltagande i organisationer och vänskapsnätverk har en positiv effekt på barnens prestation i skolan (Bethoui & Neergaard 2016). Studenters förväntningar på skolan ökar också om man har tillgång till olika typer av socialt kapital (Bethoui 2017). Detta pekar på en kumulativ effekt mellan socialt kapital, kommunikation och inläring. En viss kunskap i språket kan vara nödvändig för att mötet med andra ska bli positiva och därför skapa socialt kapital. Å andra sidan ger det sociala kapitalet bättre förutsättningar för inläring.

Etablering

En del forskning har försökt påvisa en koppling mellan sociala nätverk, socialt kapital och sysselsättning. Frågan är viktig inte minst på grund av många invandrargrupperns svagare förankring på arbetsmarknaden och där tillgången till olika sociala nätverk kan ha stor betydelse för etableringen. Det handlar i huvudsak om och hur de sociala nätverken spelar roll för sysselsättningen av personer med utländsk bakgrund. Fokus kan vara både på möjligheten att få ett jobb på arbetsmarknaden (Ahmad 2011, Bethoui 2008) och på att starta eget företag (Katila & Wahlbeck 2012). En studie (Katila & Wahlbeck 2012) av invandrare som vill starta företag visar att det sammanbindande sociala kapitalet är mycket viktigt inledningsvis för att få igång verksamheten men att det ganska snabbt blir avgörande om de nya företagarna också har tillgång till kontakter utanför den egna etniska gruppen, så kallat överbyggande socialt kapital. Att etniska sociala nätverk och sammanbindande socialt kapital kan vara en tillgång verkar få starkt stöd i forskningen. Dock pekar flera studier (Ahmad 2015, Badwi et al. 2018) på att dessa nätverk och denna typ av kapital också kan

skapa begränsningar vad gäller vilken typ av arbeten som invandrare får tillgång till, ofta i termer av låg-status arbeten.

Idén att deltagande i föreningslivet kan ha positiva effekter för nyanländas integration tar alltså stöd både i erfarenheter av preventions- och hälsofrämjande arbete i Skåne, de utvärderingar och studier som genomförts, samt i mycket av tidigare forskning kring civilsamhällets betydelse för integration. Denna programteori definierar delvis vad målet med NAD är (bättre etablering), hur det är tänkt att resultaten ska uppnås (genom nyanländas deltagande i föreningslivet) och vilka mekanismer som kan tänkas bidra till bättre etablering (bättre språk, nätverk och hälsa). Vi kommer att använda oss av dessa teorier i analysen av intervjuerna med före detta deltagare.

Metod

För att besvara våra frågeställningar har vi genomfört en kvalitativ studie strukturerad kring intervjuer med tidigare deltagare.

Urval

Intervjupersonerna har valts ut av koordinator och föreningssamordnare i NAD i samråd med utvärderarna. För att kunna belysa på vilket sätt NAD-aktiviteter skapar möjlighet för integration och etablering av nyanlända har före detta deltagare valts utifrån att de har haft en positiv erfarenhet av NAD-aktiviteten. Av tillgänglighetskäl har det varit nödvändigt att fokusera på personer som har haft en fortsatt kontakt med projektet eller föreningen. Denna kontakt har varit nödvändig för att kunna rekrytera intervjupersonen. Målet har varit att försöka uppnå den största möjliga spridning bland informanterna gällande kön och typ av aktivitet. Totalt har vi genomfört intervjuer med nio deltagare som alla har avslutat sin aktivitet genom NAD. De flesta (sju av nio) hade avslutat sin aktivitet 2016, medan två hade avslutat sin aktivitet under 2017. Fyra av de nio intervjupersonerna var kvinnor och resterande fem var män. Vi har inte några uppgifter om åldersspannet för informanterna då detta var uppgifter vi inte önskade på grund av anonymitetsskäl, men samtliga var vuxna (över 18) och ingen uppnådde pensionsålder (65 år). De intervjuade kom huvudsakligen från Syrien men även deltagare från Irak och Afghanistan har intervjuats.

Följande dubbla tabell visar på spridningen av aktiviteterna utifrån typ av aktiviteter som deltagarna har varit involverade i (kolumn 1 och 2) och utifrån geografisk spridning av aktiviteterna (kolumn 3 och 4):

Typ av aktivitet	Andel %	Knutpunkt	Andel %
Hobby/kultur	33	Malmö	33
Idrott	22	Mellanskåne	22
Hjälp och självhjälp	22	Nordvästra Skåne	11
Samhällsorientering	22	Nordöstra Skåne	33

Utifrån denna sammanställning går det att se att urvalet av informanter till denna rapport stämmer relativt bra med spridningen av de aktiviteter som anordnades i NAD under perioden för vår förra utvärdering (se siffror fram till 2016 i Jönsson & Scaramuzzino 2016:14). Den kategori aktiviteter som saknas i denna intervjuomgång, är sådana som knyts till ren språkinläring, som exempelvis språkcafé. I sammanställningen 2016 var detta den tredje vanligaste aktivitetstypen efter idrott och folkbildning (ibid.). Att dessa aktiviteter är frånvarande i detta urval kan bero på svårigheten att, bland dessa deltagare identifiera de som har haft en särskilt positiv upplevelse av NAD-aktiviteten. Detta på grund av att dessa deltagare förmodligen inte har samma tendens att fortsätta i föreningen

efter det att aktiviteten är slut, i jämförelse med deltagare som matchas med deras specifika intressen.

Med vårt urval har vi också lyckats uppnå en viss geografisk spridning då alla NAD:s knutpunkter förutom en är representerade. Det är inte så konstigt att knutpunkten "Sydöstra Skåne" inte är representerad i urvalet då denna knutpunkt inte har varit en aktiv del av NAD lika länge som de övriga knutpunkterna. I och med att detta är en retrospektiv studie där deltagarna har ska ha varit med om aktiviteten under hösten -16 eller tidigare (även om det fanns undantag), hade "Sydöstra Skåne" inte lika många deltagare som var aktuella för vårt urval (se Jönsson & Scaramuzzino 2016).

Intervjuerna och framställningen

Intervjuerna har bokats med utvärderarna genom en digital kalender som både utvärderarna och samordnarna hade tillgång till. Att intervjuerna har bokats på detta sätt utan någon direkt förfrågan från utvärderarna har möjliggjort att informanterna har kunnat förbli anonyma. Intervjuerna har genomförts på svenska eller engelska. Vissa intervjuer utfördes i föreningslokaler där deltagaren var eller hade varit aktiv medan andra genomfördes på caféer. Tre intervjuer gjordes över telefon och ett par intervjuer gjordes på deltagarens nuvarande arbetsplats. Då svenska, eller engelska, inte är deltagarnas förstaspråk har det ibland behövts göra vissa revideringar av citaten. Detta medför på ett sätt en risk eftersom det bygger på att intervjuaren har förstått deltagaren rätt och tolkat dess svar så som deltagarens intention var, vilket dock är alltid en risk vid kvalitativa studier. Detta medför dock att det inte nödvändigtvis är ordagranna transkriptioner som presenteras i analysdelen. De intervjuerna som genomförts på engelska har översatts till svenska.

För att ytterligare garantera anonymitet har vi i framställningen av resultaten både anonymiserat aktiviteten och vissa mer personliga erfarenheter som deltagarna delat med sig av. Vi har även valt att inte ange något löpnummer för intervjupersonerna så att de inte ska kunna följas genom rapporten. Genom att man inte kan koppla ihop olika citat till samma individ minskar risken av att den kumulativa informationen av en enskild informant ska kunna avslöja dess identitet, speciellt internt i projektet där en del personer är kända. Intervjuaren har fått beteckningen "A" och intervjupersonen "I". Om fler intervjupersoner kommer till tals en efter den andre har de fått beteckningen "II", "III" och så vidare.

När vi redovisar deltagarnas upplevelser av NAD-aktiviteten kommer detta i stort att göras utifrån de frågeställningar som vi ställde upp i inledningen av denna rapport. Detta görs för att det ska vara lättare för läsaren att greppa de tendenser som finns bland deltagarnas utsagor. Det finns emellertid sådana utsagor som inte riktigt har gått att sammankoppla med de frågeställningar som vi tidigare har satt upp, något som är vanligt vid kvalitativa semistrukturerade intervjuer, och dessa kommer därmed att presenteras i slutet av analyskapitlet.

Vid läsningen kan det vara viktigt att beakta att det är deltagarnas subjektiva upplevelse av aktiviteterna och dess betydelse men också att det är ett retrospektivt perspektiv de förmedlar, där många andra erfarenheter, förutom NAD-deltagandet, har bidragit till att skapa den bild som förmedlas. Deltagarna jämför ofta NAD-aktiviteterna med de övriga aktiviteterna som de involverats i inom ramen för etableringsprogrammet. Även här är det deras subjektiva upplevelse av andra aktiviteter (t.ex. SFI) som är i fokus. I och med att deltagarna kommer från olika delar av landet är det

rimligt att anta att de hänvisar till olika aktiviteter inom språk- och arbetsmarknadsinsatser. I rapporten väljer vi att kalla de personer vi har intervjuat för informanter, intervjupersoner eller deltagare då alla våra informanter har varit deltagare i NAD.

Resultat

Hur beskrivs betydelsen av NAD-aktiviteterna av deltagarna?

Den första frågeställningen tar upp hur informanterna upplever att aktiviteten bidrar till deras integrationsprocess. Även om det kan vara svårt för intervjupersonerna att avgöra vad som är en direkt konsekvens av NAD-deltagande och vad som är mer en konsekvens av deras etableringsprocess generellt, kommer vi att försöka skapa en förståelse av deras upplevelser också utifrån våra teoretiska perspektiv. Vi möter nämligen både informanternas tolkning av vad som var positivt med NAD-deltagandet i relation till deras integrationsprocess, och också en tolkning av vad som informanterna förstår som en positiv utveckling, vilket kan handla om att få ett jobb, fortsätta i föreningsverksamhet eller att ha hittat till en spännande aktivitet och ha lärt sig något nytt. Detta kan återknytas till de spänningar vår tidigare utvärdering av samverkan i projektet (Jönsson & Scaramuzzino 2016) visade på, i termer av

- 1) syn på integration som "integration i samhället" respektive "etablering på arbetsmarknaden"
- 2) föreningslivets bidrag till integration i termer av "något utöver etableringsplanen" respektive "en förlängning av etableringsplanen"
- 3) NADs mervärde i termer av "engagemang och integration i förening" respektive "bättre etablering".

Detta kommer vi att återkomma till de dessa spänningar återspeglas ibland i de före detta deltagarnas beskrivning av aktiviteterna.

En "nära" hjälp som inte går att få genom andra etableringsinsatser

En aspekt av NAD-aktiviteterna som flera av informanterna tar upp, är hur de känner att de genom dessa kunde få en närmare och mer "informell" eller "personlig" hjälp än de kunde få genom etableringsprogrammets andra insatser. Detta är något som har tagits upp vid flera tillfällen gällande det civila samhällets insatser för mottagande och integration, att kunna möta målgruppens behov "...utan den 'fyrkantighet' som kan följa av myndighetsutövning och regelverk och riktlinjer (...) civilsamhällets styrka finns i mötet människa till människa" (SOU 2017:12, s. 287).

Detta tas oftast upp i intervjuerna som en kontrast till SFI-undervisningen, där deltagarna befinner sig i en "skolmiljö" med SFI-lärare och andra nyanlända. Något som flera tar upp är hur de i NAD-aktiviteten och i föreningen, kunde delta på en mer vänskaplig basis med de andra deltagare och ledare i jämförelse med lärare på SFI eller handledare på Arbetsförmedlingen (AF). Informanterna tar exempelvis upp att de kan gå på "café" med förenings- eller aktivitetsledarna² eller ringa dem om de vill ha praktisk hjälp.

I: När jag har problem så ringer jag dem alltid [skratt] och frågar dem, och de hjälper mig utan problem. Och ibland går jag och träffar dem på caféet.

² När vi använder ordet "föreningsledare" kan detta dels syfta till personen som har lett aktiviteten när deltagaren hade denna som NAD-aktivitet, dels kan det syfta till en person som har en ledarställning inom föreningen, vare sig denna är formell eller informell.

II: Ta till exempel [ledaren], när jag behöver något eller ett förslag kan henne, och jag har hennes nummer också. Ja, hon är jättesnäll faktiskt.

Här ser vi hur deltagarna tar upp föreningsledarna eller andra i föreningarna som någon som de kan ringa, maila eller gå till, om de känner att de behöver stöd kring något. Båda informanterna tar upp detta som något de kan göra relativt enkelt och något som bygger på att de har en någorlunda informell och personlig relation till ledarna. Deltagarna tar upp detta som en kontrast till den relation de har till sina handläggare på AF och till SFI-lärarna. Det är också värt att poängtera att dessa relationer verkar kvarstå även efter det att deras NAD-aktivitet är slut. De känner med andra ord att de har en relation till dessa personer även efter den formella kontakten är slut, en typ av relation som de inte verkar uppleva med handläggare eller lärare.

Det finns även deltagare som tar upp hur den hjälp de fått och får från föreningarna skiljer sig från det stöd de erhåller från myndigheterna. Ett exempel på detta är en deltagare som får hjälp med att tolka myndigheters brev till henne eller en deltagare som beskriver hur föreningen hjälper honom att klara av en utbildning för att bli fotbollstränare.

I: De hjälper mig så mycket, och samma sak för andra människor som är i samma situation. Vi har så mycket gemensamma saker, till exempel papper om hur vi kan registrera till Skatteverket, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, rörande utbildning [...]. Det finns så mycket man kan prata om.

II: [...] de är snälla mot mig och hjälper mig kring fotboll och att utveckla mig. Till exempel har jag kurs C [som fotbollstränare] som jag ska få intyg för. [...] De ska lära mig på [whiteboard] tavlan hur vi ska träna.

Båda dessa exempel visar på aspekter som deltagarna känner att NAD-aktiviteten stöttar dem i. Rörande hjälp med dokument från myndigheter är det inte konstigt om deltagarna känner att detta är sådant som de gärna vill ha en utomstående ögon för. Rörande hjälpen och stödet för att bli tränare är detta en aspekt där de generella etableringsinsatserna saknar expertis för att vara behjälpliga. I båda dessa exempel målar alltså deltagarna upp en bild av att NAD-aktiviteterna erbjuder ett stöd som de andra insatserna inte skulle vara lika bra på. Detta kan tolkas i relation till det civila samhället och föreningslivet som en sfär med särskilda funktioner och som är skild från det offentliga och myndigheter. En sådan funktion är den som röstbärare och företrädare för olika grupper i samhället och gentemot myndigheter. En annan sådan funktion är att producera tjänster som komplement till den offentligt organiserade välfärden (jmf. Johansson & Meeuwisse 2017).

En paus från övrig verksamhet i etableringsprogrammet

Vissa deltagare uppger att deltagandet genom NAD var en form av paus från övriga aktiviteter i etableringsprogrammet. Detta kan både utgöra en form av paus från etableringsprogrammets aktiviteter, vilket tas upp här, samt en paus från etableringsprogrammets form, något som vi tar upp längre fram i avsnittet kring språk.

I:[angående Arbetsförmedlingen]: Det är tråkigt. [...] Så när jag fann NAD-aktiviteten var jag helt "Åh gud!". För det är min passion ända sedan början. Jag

*tror att det är det enda positiva som hände sedan jag skrev upp mig hos
Arbetsförmedlingen, och det var via NAD.*

Det går att argumentera för att den känsla som deltagaren upplever är ett resultat av att aktiviteten genom NAD har kunnat skraddarsys åt deltagaren, något som inte är lika möjligt med andra arbetsmarknadsåtgärder eller språkundervisning. Detta visar på fördelen av att kunna matcha aktiviteter utifrån deltagarens intressen och inte bara utifrån gruppens behov och att det ger ett mervärde för deltagaren. Detta är något som betonades redan i vår förra rapport kring möjligheterna med NAD som samverkansmodell (Jönsson & Scaramuzzino 2016:17, 20). Generellt ser vi att intervjupersonerna har tolkat NAD-aktiviteterna som något väsensskilt från övriga etableringsinsatser och som ger "en guldkant" i tillvaron så som vi beskrev det i vår tidigare rapport. Men vi ser också en viss förskjutning i deltagarnas beskrivningar från en förståelse av integration som "etablering på arbetsmarknaden" mot en bredare förståelse av en mer "social" integration.

Vilka möjligheter har NAD-aktiviteterna skapat för deltagarnas integration och etablering?

I detta avsnitt är vi intresserade av att se vilka möjligheter för integration och etablering som NAD-aktiviteten har skapat för deltagaren. I dessa diskussioner träder NADs tre ledord, språk, hälsa och nätverk, fram. Vi väljer därför att låta dessa tre teman strukturera de kvaliteter och värden de intervjuade deltagarna beskriver att NAD-deltagandet bär med sig. Dessa är dock inte lika tydliga som när handläggare på Arbetsförmedlingen eller föreningssamordnare kommer till tals i vår förra rapport (Jönsson & Scaramuzzino 2016:15). Tydligast är att deltagarna upplever att NAD-aktiviteterna har varit ett stöd i deras språkinläring och att aktiviteterna har hjälpt dem skapa ett kontaktnät i Sverige. Hälsospekterna av NAD-aktiviteterna tas upp i mindre utsträckning men finns ändå med när deltagarna redogör för vad de anser att NAD-aktiviteten har hjälpt dem med. Detta är anmärkningsvärt då den kvantitativa undersökningen från 2016 visade att närmare 70 % av deltagarna menade att hälsan gagnades "mycket" av NAD-aktiviteten, en högre siffra än både språk och nätverk (Jönsson & Scaramuzzino 2016). Det kan dock bero på att vi i enkäten ställde en direkt fråga om hälsa. I intervjuerna valde vi istället att låta deltagarna själva definiera betydelsen av aktiviteterna för dem, och fick därför en bredare och mer mångfacetterad bild av deras upplevelser.

Språk

Språk är den aspekt som oftast tas upp som den främsta nyttan med NAD-aktiviteten.

A: Känner du att du fick öva upp din svenska när du spelade schack där?

I: Ja. [...] Och en annan anledning att spela schack är att det blir ännu bättre.

A: Språket?

I: Ja.

Gällande språket lyfter deltagarna fram särskilt den kontext eller miljö som NAD-aktiviteten har bedrivits inom som något som möjliggjort en bättre språkinläring. NAD-aktiviteten skapade

nämligen en annan form för att lära sig språket som var mer fördelaktig. Flera av informanterna tar nämligen upp att de lär sig språket på ett mer naturligt sätt i föreningarna och detta är något som de tar upp i kontrast till hur SFI-undervisningen är organiserad. De tar upp att de har talat mer informellt med de andra deltagarna och ledarna i sina NAD-aktiviteter och upplever att deras svenska gagnats av detta. Flera tar även upp att de har fått en kontext att prata kring.

I: När du går och studerar på SFI, eller på andra skolor, de hjälper dig att lära dig orden, men inte att lära dig prata. [...] De lär dig bara orden och grammatiken, men läraren har inte tid att prata med dig hela tiden. [...] För att [de nyanlända] ska gå vidare behöver de prata med andra människor.

II: Vi kan inte så mycket svenska. Jag kan inte prata mycket och ibland pratar [ledarna] och jag förstår inte. De behöver repetera mycket och använda andra [ord] för att förklara för mig och mina kompisar.

Båda dessa citat visar aspekter där deltagarnas språkinläring skiljer sig från hur de upplever att den skedde i SFI-undervisningen. Den första deltagaren upplever ett behov av att prata med andra människor, för att lära sig språket och tar som exempel att när en läser SFI kanske en säger "hej" till någon en möter eller pratar med expediten i en affär, men att samtalen i föreningen hjälper mer med språkinläringen.

Några deltagare tar även upp hur föreningsmedlemmarna kan visa ett tålamod som informanterna inte upplever att det finns utrymme för i SFI-undervisningen. Några uppger även att de känner att de inte blir bedömda på samma sätt av föreningsmedlemmarna som de görs av sina SFI-lärare och därmed vågar vara lite friare i sin användning av svenska.

I: När jag träffade dem [för första gången] pratade jag inte mer än "hej" och "hej då". Men de har tålamod och rättar mig alltid när jag pratar, och håller min hand och hjälper mig våga prata.

II: De rättade oss [och sa] att "det är fel, så här ska du säga" eller "säg så istället". De hjälpte mig mycket och samma för andra som är i samma situation. [...] Det är jättespännande att göra något nytt och det är viktigt för att träffa svenskar och våga prata. Det finns inget fel, det är inte skola och det finns inte lärare som kan bedöma mig [skratt]. Jag kan prata, jag kan göra fel.

III: Ibland hjälper [ledaren] mig. Hon har ett lexikon, och när jag inte förstår ett ord öppnar hon lexikonet på arabiska och svenska och säger "[namn]I, det ordet betyder detta på arabiska". Jag säger "Ja, det bra!" [Hon] skriver ner det för mig [...] [och jag] skriver på arabiska för att träna detta ord.

Deltagarna tar upp denna friare och lättsammare kontext som en aspekt av språkinläringen som skiljer sig markant från den undervisning som de upplever de får tillgång till genom SFI. En informant tar upp att det i skolan, vilket i det här fallet inte nödvändigtvis behöver vara SFI, finns väldigt lite tid att prata och att eleverna mest läser och skriver, och tar även upp att hon själv känner att hon kan läsa och skriva svenska bättre än hon kan prata språket. Detta går att se som en fördel med att svenskundervisningen flyttar från klassrumsmiljön ut till mer "naturliga" samtalsmiljöer.

Ytterligare en positiv aspekt av språkinlärningen genom NAD-aktivitet är att språket verkar få en naturlig innehållsmässig kontext som är bunden till den specifika föreningsaktiviteten som en deltar i. Det finns exempelvis ett speciellt språk som rör fotboll, ett som rör schack, och ett som rör knyppling. Dessa språk förknippas ofta med en större variation kring termer som är viktiga för aktiviteten; exempelvis är det viktigt för en konståkare att skilja på en "toe loop" och en "Salchow", medan det för en lekman endast är "hopp". Detta aktivitetsspecifika språk tar deltagarna ofta upp som exempel på språk de har lärt sig genom aktiviteten.

I: Varje dag hör jag fem/sex nya ord, och jag vill lära mig dem också. Jag går hem och skriver [...] gult kort, rött kort, mitten, höger, anfallare, målvakt. Fotbollens språk måste jag kunna till hundra procent.

II: När vi börjar med lektionen eller aktiviteten, vi delar alltid upp den i två delar. Första delen pratar vi om sporten och vad det är, och sen spelar vi den. [...] Det är faktiskt jätteviktigt för mig. Och bra för mig också, alltså att vi pratar om aktiviteten innan vi gjorde den, så jag känner att jag blir jättebra på svenska.

Båda dessa citat visar hur deltagarna tar till sig det aktivitetsspecifika språket och på så vis lär sig svenska. Den första informanten känner att han måste lära sig det språk som hör aktiviteten till, i detta fall fotboll, för att kunna vara tränare i en förening. Den andra informanten drar paralleller från det prat som är aktivitetsspecifikt, till hans generella inlärning av svenska, och som han beskriver blir "jättebra". Att språket knyts till deltagarnas intressen, kan också ses som en viktig poäng med aktiviteterna.

Dessa resultat från de tidigare deltagarnas retrospektiva upplevelser av NAD-aktiviteternas betydelse, bekräftar resultaten från fokusgruppintervjuerna i den förra utvärderingen men ligger också i linje med tidigare forskning (se t.ex. Thuesen 2017). Sammantaget pekar det på att föreningar kan skapa miljöer där språkinlärningen sker i en avslappnad och vardaglig miljö, vilket är en viktig förutsättning inte bara för språkinlärning utan också för skapandet av positiva möten, socialt kapital och tillit, vilket är fokus för nästa avsnitt.

Sociala nätverk

Flera informanter menar att NAD-aktiviteten har möjliggjort för dem, att få kontakt med personer som har hjälpt dem etablera sig i Sverige. Denna kontakt kan dels ha uppstått i själva föreningen, exempelvis mellan deltagare och ledare, dels med någon utanför föreningslivet som deltagaren fått kontakt med genom föreningsaktiviteten. När det kommer till deltagarnas tolkning av på vilket sätt dessa kontakter har bidragit till deras integration, tar informanterna upp både etablering på arbetsmarknaden men också andra aspekter som etablering på bostadsmarknaden genom att få tillgång till lägenhet eller mer sociala dimensioner av integration så som att kunna umgås med andra utifrån gemensamma intressen. Det går därmed att dra paralleller till både en tolkning av integration som etablering på arbetsmarknaden och till andra former av integration där detta syftar till att bli mer generellt en del av samhället. Dessa aspekter tas ofta upp som en kontrast till etableringsprogrammet, så som deltagarna uppfattar den:

I: [Rörande etableringsprogrammet]: Och det är bra, jag tycker att det är mycket bra att det finns något som väntar på dem som kommer nya till Sverige, och hjälper dem att studera, att går till kurser eller med praktiken. Men det hjälper dig inte att få jobb [skratt]. Det är en annan sak. Men de hjälper till mycket bra.

II: Det är verkligen nyttigt för mig eftersom sedan två år tillbaka har jag och [aktivitetsledaren] spelat tillsammans.

III: Jag känner många människor här genom fotboll. Jag hittar jobb här genom fotboll, exempelvis. Därför vill jag lära [ungdomarna] att det inte bara är att [leka]; kolla på mig, jag hittar jobb, jag hittar lägenhet. Allt genom fotboll.

En deltagare beskriver den kontakt han fick med en person i föreningen som "I henne hittade jag guld", och syftar till att hon har varit väldigt behjälpligt vad gäller hans integration i föreningen, en förening han idag arbetar inom, men också med andra aspekter. Flera deltagare tar upp att, genom kontakter de fått via NAD-aktiviteterna, har de kunnat integrera eller etablera sig i landet på ett smidigare sätt. Några av dessa aspekter har vi berört kring den "närmare" kontakten som deltagarna har till föreningsmedlemmarna än de känner att de har till kontaktpersoner inom myndigheter som Arbetsförmedlingen eller SFI. Dessa relationer blir en resurs då de kan vända sig till föreningsledarna på ett mer informellt och personligt plan och kan också få hjälp med information och stöd i relationen med olika myndigheter.

En informant, som har fått ett nystartsjobb genom den aktivitet hon gjorde i NAD, påpekar att hon bland annat träffar de andra personerna i föreningen på årsmötena.

I: [...] och jag träffar dem när de har möte i början av året.

A: Årsmöte?

I: Ja, årsmöte. Jag träffar dem mycket här, och på andra platser. Jag träffar dem på jobbet. [...] Ja, och jag träffar dem ibland i personalrummet. [...] De flesta känner mig också, för jag går till årsmöte och de träffar mig där.

Här kan vi se att informanten håller kontakt med de yrkesverksamma inom föreningen, både på föreningens årsmöte men även ute i verksamheten. Informanten hade tidigare ett nystartsjobb genom sin aktivitet och har numera en timanställning men poängterar samtidigt att hon skulle vilja utöka sin anställning och få fler timmar. Den kontakt som informanten här uppger att hon har, kan vi se som ett sätt att komma närmare arbetsmarknaden och kan därigenom vara ett sätt att få reda på andra anställningar som dyker upp.

Även dessa resultat ligger i linje med tidigare forskning så som den presenterats ovan och pekar på att föreningsaktiviteterna kan skapa sociala kontakter som bräddar nyanländas sociala nätverk. Dessa nätverk kan i sin tur användas för att hitta ett arbete men spelar också en viktig roll som informationskälla och vägledning i mötet med institutioner och myndigheter. Detta har betonats vara en viktig aspekt för att invandrare ska få bättre tillgång olika välfärdstjänster, inklusive hälsovården (Åkerman et al. 2016), något som vi kommer att diskutera vidare i nästa avsnitt.

Hälsa

Hälsa, den tredje aspekten som NAD-aktiviteterna syftar till att stärka vid sidan om språk och kontaktnät, tas inte upp i samma utsträckning som de andra två, av våra intervjupersoner. I likhet med tidigare forskning har vi en bred förståelse av hälsa där vi inkluderar både fysisk och psykisk hälsa inklusive mer generellt, självupplevt välmående. Även om vi inte hittar så mycket belägg för en upplevelse av direkt förbättrad hälsa här och nu, finns det en hel del som tyder på att NAD-aktiviteterna kan ha en positiv effekt mer på sikt, men också en skyddande och förebyggande effekt för att hälsan inte ska bli sämre. Denna förebyggande aspekt ligger i linje med hur NAD är organiserat, som en del av ett system för psykosocialt stöd för nyanlända i Skåne.

En informant tar upp att NAD-aktiviteten bidrar till hälsan och tillskriver denna hälsa ett väldigt högt värde, och menar att den är väldigt viktig för dennes välmående.

I: Ja, det är jätteviktigt för hälsan. Motion då. Det är jätteviktigt för alla [...] när de spelar mycket idrott, springer eller spelar fotboll, det tar bort alla sjukdomar.

Det finns även de som tillskriver aktiviteterna en lite mer indirekt hälsoeffekt, en effekt som snarare är kopplad till att skydda hälsan än till att förbättra den:

I: Vi pratade mycket om hälsa och [ledaren] hjälpte oss mycket och gav oss information; om hälsa, om vården, om hur man kontaktar vårdcentral och vilken rätt man har. När jag kom hit [till Sverige] hade jag mycket stress på grund av huvudvärk och hade mycket problem och ont i huvudet. I nästan två månader försökte jag boka tid [med vårdcentral]. Två månader. Efter två månader behövde jag gå akut. [...] Bara på grund av att jag inte vet hur jag ska boka tid. Ibland är det jättelätt, men för oss som nya det blir jättesvårt. Jättesvårt.

Denna informant tar upp hur föreningen hjälper henne och de andra deltagarna genom att informera kring hälsoaspekter i Sverige och visar hur fel det kan gå, om de nyanlända inte har rätt information gällande hur en får tillgång till hälsovården. Samma deltagare berättar om att det blev extra svårt på grund av att hon inte kunde språket och därmed hade svårt att boka tider via telefon. Denna situation kan visa hur information av denna typ, och i förlängningen föreningsaktiviteterna, kan vara till gagn för deltagarnas hälsa även om det inte är av på samma direkta sätt som i tidigare citat kring idrott. Denna situation kan vi snarare jämföra med hur tidigare forskning (Åkerman et al. 2016) visar att tillit och överbyggande socialt kapital kan ge bättre tillträde till hälsovård. Detta kan vi också koppla till resultaten av en utvärdering av projektet "Välkommen till Skåne" som visar att 38 procent av de nyanlända som tagit del av Samhälls- och Hälsokommunikation upplever att deras hälsa har blivit bättre av deltagande (Al Adhami 2017:14).

En informant tar även upp NAD-aktiviteten, eller egentligen det jobb som NAD-aktiviteten ledde till, som ett direkt stöd i att hantera ett svårt personligt trauma och som motiverade henne att lämna hemmet.

I: [angående ett personligt trauma]: Jag blev mycket trött och mycket ledsen, men jag vill inte bara sitta hemma själv. Jag har en dotter med mig, men hon studerar och kommer hem först vid fyra eller fem. [...] Jag vill inte sitta hemma, utan jag vill utveckla mig och gå [vidare]. Jag sitter hemma i endast femton dagar efter [traumat]. Det gör fortfarande ont och jag tänker på det mycket, jag kan inte sova

och... Sen tillbaka till [verksamheten], bara en månad innan jag ska sluta. [Chefen] säger till mig: "[Namn], varför kommer du, du ska sitta hemma och vila [...]". Jag säger "Nej, jag vill fortsätta och jag vill jobba, jag vill träffa [personerna i verksamheten]."

Detta citat kan vi se som ett exempel på hur den verksamhet som deltagaren är en del av, blir ett stöd i dennes hantering av traumat. Deltagaren känner att hon inte endast vill sitta hemma utan vill ut och vara aktiv. Det jobb som hon hade, via föreningen, blir då något som motiverar henne att ta sig ut ur hemmet och något som hon ser som en meningsfull verksamhet. Detta kan vi se som ytterligare en aspekt av hur NAD-aktiviteterna kan ha en skyddande effekt för att deltagarnas hälsa inte ska försämrans.

Dessa resultat får stöd också av tidigare forskning som pekar på att de kontakter som nyanlända får genom föreningslivet, kan ha en positiv effekt på deras hälsa. Mekanismerna bakom kan vara olika, dels direkta effekter på den fysiska hälsan genom motion och en mer aktiv livsstil, dels direkta effekter på den psykiska hälsan genom meningsfulla aktiviteter som ger ett sammanhang och ett socialt stöd men också indirekta positiva effekter genom information om hälsovården som ökar dess tillgänglighet för en grupp som kan ha svårt att få tillträde.

Just tillgången till olika sammanhang är något som flera av intervjupersonerna betonar som viktiga möjligheter som NAD-aktiviteterna har öppnat för dem.

Tillgång till ett sammanhang som annars skulle vara otillgänglig

Flera deltagare tar upp att NAD-aktiviteten gav dem möjlighet att ta del av sammanhang som de annars skulle gå miste om. Detta kan både röra sig om faktiska geografiska områden, men också om aktiviteter som deltagarna annars inte hade kommit i kontakt med eller fått tillgång till.

A: Känner du att [aktiviteten] var till nytta för din introduktion till Sverige?

I: Ja, väldigt mycket. Eftersom jag fick lära känna många samhällen som jag inte hade fått tillgång till utan en svensk vän. [...] Den hjälpte mig att bli vän med infödda och att hitta platser som är väldigt svåra att finna om en inte är svensk. Varje kultur, samhälle eller gemenskap har sin egen... Du vet uttrycket att du vill utforska något som en infödd, inte som en turist?

A: Var det spännande?

II: Ja ja, absolut. Det var ett tillfälle att lära känna nya kompisar och besöka nya platser.

A: Ok. Vilka platser besökte ni?

II: [...] Vi besökte Danmark [...]. Vi besökte några affärer där de säljer begagnade saker.

Båda dessa citat ger exempel på fysiska och geografiska platser som deltagarna känner att de fick tillgång till genom NAD-aktiviteten. I det första citatet menar deltagaren att han genom att bli kompis med aktivitetsledaren får tillgång till flera samhällen, som han annars inte hade fått tillgång till. I det andra citatet visar deltagaren mer på hur NAD-aktiviteten var hjälpsam för att visa var dessa platser fanns, så att deltagaren sedan kunde gå dit själv eller med kompisar. Den andra deltagaren tar även upp hur de besökte en florist, ett gym och ett café. Följande citat visar också på fler sådana exempel:

I: Och det finns många som är intresserade av att cykla eftersom man inte har samma möjlighet i alla länder. I mitt land finns det inte cykelbanor, man kan cykla men inte så. Nej, så därför finns många personer som inte kan cykla.

II: De gav mig [utrustning] och en plats där jag kunde jobba med [aktiviteten]. Så de var verkligen bra människor att jobba med.

I dessa citat kopplar deltagaren NAD-aktiviteten till att de har fått tillgång till specifika aktiviteter, färdigheter och resurser. Den aktivitet som den första deltagaren tar upp är cykling, men det går att föra detta resonemang även kring andra aktiviteter som vi vet förekommer i NAD såsom simning eller fågelskådning. Dessa aktiviteter är antingen kopplade till att det finns ett behov av en lokal eller annan infrastruktur som ges av föreningen eller där det krävs viss färdighet och kunskap som är svår att förvärva på egen hand.

NAD-aktiviteterna kan också bidra till att vidga deltagarnas horisont och se saker från ett annat perspektiv:

I: De pratade om historia [om staden] och det var också jätteviktigt även om jag inte gillar historia [skratt], aldrig. Men med [ledaren] så gillar man historia. Hon är jättesnäll och älskar historia, och pratar så mycket om [staden] och om särskilda platser. [...] Man ser [staden] på ett annat...

A: På ett nytt sätt?

I: Ja.

II: [Vi fick spela på kulturevenemang] två år i rad; jag antar att de verkligen gillar att vi spelar där. [...] Och vi blev intervjuade av tv, med [aktivitetsledare]. [...] Det är verkligen bra att vara kompis med [ledaren] eftersom jag får leva i Sverige så som en infödd lever här. Vad gör de för att ha roligt, hur socialiserar de. För det var verkligen en svart fläck, "Hur socialiserar svenskar?"

Dessa citat visar på aspekter som inte nödvändigtvis är nya för deltagarna men där dessa kan, genom NAD-aktiviteten, förstås på ett nytt sätt. För den första deltagaren visar detta att hon börjar tänka på den stad hon befinner sig i på ett nytt sätt genom aktiviteten, och detta trots att hon uppger att hon annars inte gillar historia. För den andra deltagaren visar citatet hur NAD-aktiviteten har öppnat upp dörrar så som att bli intervjuad i tv och att få lära sig att umgås och socialisera med svenskar på ett annat sätt.

Det finns även de deltagare som kopplar denna tillgång till en ny kontext mer direkt till att få in en fot på arbetsmarknaden:

I: Och jag går till [verksamheten] och säger att jag vill jobba [...]. Sen säger de "Tyvärr, det finns ingen plats." De säger alltid det till mig. Men sen ringer [föreningsledaren] till mig och säger "Om du vill jobba med oss så [har vi en plats]."

Detta kan vi se som ett exempel på att deltagaren har fått tillträde till en kontext som tidigare var otillgänglig, och som deltagaren kopplar till att ha fått ett arbete.

Denna typ av introduktion till nya kontexter kan ses som en "bieffekt" av NAD-aktiviteten. Målet med aktiviteten är att deltagaren ska utveckla språket, stärka sitt sociala nätverk och få bättre hälsa. Samtidigt visar våra intervjuer att aktiviteten i sig kan ge ett mervärde som är minst lika viktigt oavsett om det handlar om kunskap om staden en bor i, färdigheter, eller träning i att socialiseras. Socialiseringssträning i en ny kontext är ett viktigt exempel här, som kan kopplas till en debatt som under våren 2018 har funnits och som har involverat flera skribenter i massmedia. Dessa har uttryckt att svenskar är svåra att socialisera med (svt.se 2018) och vissa går till och med så långt som att säga att "svenskar är socialt inkompetenta" (Kuhn 2018), utifrån vilket det går att argumentera för att det krävs extra åtgärder för att nyanlända ska kunna skapa band till infödda svenskar. Föreningslivet verkar kunna erbjuda en sådan plats där sådan kompetens finns och kan förmedlas vidare till nyanlända.

Generellt visar våra resultat så här långt att NAD-aktiviteterna kan skapa viktiga förutsättningar för att nyanlända ska kunna träna sitt språk, stärka sina sociala nätverk samt få bättre hälsa, vilket är målet med projektet. Bilden som framträder är dock ganska komplex och dessa tre ledord fångar inte upp alla de möjligheter som intervjupersonerna lyfter fram i fråga om NAD-aktiviteternas betydelse för deras integration och etablering. Förutom nätverk, hälsa och språk lyfter nämligen deltagarna fram följande möjligheter:

- Få stöd och rådgivning
- Bli introducerad till nya aktiviteter
- Få tillgång till infrastruktur för aktiviteter
- Få erfarenheter av nya kontexter och sammanhang
- Få utveckla egna intressen
- Få anställning

Det kan vara viktigt att poängtera att dessa aspekter inte är ömsesidigt uteslutande utan snarare verkar ha en kumulativ effekt där den ena kan vara en förutsättning för den andra men där alla verkar kunna bidra till bättre integration och etablering, utifrån en bred förståelse av dessa.

Faktorer och förutsättningar för NAD-aktiviteters positiva inverkan på integration och etablering

Under denna rubrik försöker vi se vad deltagarna upplever gör en NAD-aktivitet givande; men även identifiera vilka hinder det kan finnas för att en NAD-aktivitet blir givande. Då alla deltagare vi

intervjuade hade en positiv upplevelse av sina aktiviteter blir det svårt att finna något i våra intervjupersoners erfarenheter som eventuellt saknades i "mindre lyckade" fall. Men utifrån deras berättelse kan vi peka på några aspekter som kan ha bidragit till en positiv upplevelse och till de positiva effekterna vi diskuterat ovan. De flesta av dessa handlar, inte förvånande om en lyckad matchning.

Först och främst verkar gällande hos alla våra deltagare, att NAD-projektet hade lyckats skapa en matchning med en aktivitet som anknöt till den nyanländes tidigare kunskaper och erfarenheter. Flera av informanterna uppgav nämligen att de sedan tidigare hade erfarenhet av den aktivitet de gjorde genom NAD och det gäller framförallt erfarenhet sedan innan de migrerade till Sverige. Denna erfarenhet behöver inte ha förvärvats inom ramen för en föreningsverksamhet, utan kan vara en erfarenhet av aktiviteten från fritiden eller tidigare arbetsliv:

A: Spelade du gitarr i [land] också?

I: Ja, jag lärde mig spela där när jag var tretton, nu är jag tjugosex. Så halva livet har jag spelat.

A: Och du berättade för de inom NAD att du...

I: Ja, jag sa till "Jag spelar gitarr, och är väldigt bra. Jag känner mig själv."

II: Jag har faktiskt en lång erfarenhet med att jobba inom [aktivitet]. [...] när jag kom till Sverige började jag leta efter något ställe där jag kunde fortsätta mitt jobb.

A: Du sa att du var [yrke] tidigare.

III: Ja, i mitt hemland, i nio år.

Flera deltagare som har haft en lyckad matchning, vare sig det är på grund av att det ledde till arbete eller annan form av integration, lyfter upp att de har en erfarenhet av aktiviteten sedan innan och att detta har påverkat NAD-aktiviteten. Det går att argumentera för att denna tidigare erfarenhet kan fungera som en katalysator för att NAD-aktiviteten ska bli mer givande och kunna gå djupare, inte bara fungera som en introduktion till föreningen utan skapa förutsättningar för att deltagaren ska mer hänge sig åt aktiviteten. Det går också att argumentera för att det är lättare att matcha en deltagare som har en tidigare erfarenhet av dessa aktiviteter, då deras intresse eller kunskap lättare kan artikuleras i samtal med handläggare. Det kan också vara möjligt att det gemensamma intresset lättare bidrar till att skapa de informella och personliga relationerna med personer i föreningarna som deltagarna verkar värdesätta. Det pekar trots allt på att matchning baserad på intresse är en viktig "ingrediens" för att en NAD-aktivitet ska ha en positiv effekt. Det betyder dock inte att det är en nödvändighet då även matchningar baserade på behov (t.ex. språkcafé som vi tyvärr inte har med i vårt urval) skulle också kunna visa på samma effekt.

En annan aspekt som verkar påverka huruvida NAD-aktiviteten känns givande, är om den kan få deltagaren att känna sig inkluderad i samhället. En deltagare upplever att han har kunnat komma in i

det svenska samhället mer smidigt, på grund av att personer generellt är välvilligt inställda till personer med hans bakgrund som sysslar med den aktiviteten:

I: Jag vet inte, folk verkar gilla en [nationalitet] som [gör aktivitet]. Det kanske är marknadsföring, jag vet inte.

Detta pekar på att föreningarnas möjlighet att skapa positiva mötet mellan deltagaren och andra människor kan ha en avgörande effekt, vilket kan relateras till mycket av den tidigare forskningen. Positiva möten motverkar känslan av diskriminering och skapar tillit till andra och till samhällets institutioner, något som har en positiv effekt på nyanländas och invandrades integration och etablering utifrån flera olika aspekter.

Då våra informanter har valts ut utifrån att de hade upplevt NAD-aktiviteten som givande blir det extra intressant att undersöka deras upplevelser av hinder vilket nästa avsnitt kommer att handla om.

Hinder

Även om informanterna huvudsakligen tar upp positiva aspekter av NAD-aktiviteterna, finns det vissa hinder som går att identifiera i deras sätt att prata om dessa aktiviteter, föreningslivet och yrkeslivet. Vi tar här upp några av de hinder deltagarna anger för att antingen inte fortsätta inom föreningslivet eller komma ut i arbetslivet.

Tidsbrist

Det första hindret handlar om tidsbristen på grund av arbete eller studier som gör det svårt för deltagare att fortsätta vara aktiva inom föreningslivet. Flera av informanterna som intervjuades har sedan NAD-aktivitetens avslut, börjat jobba eller fortsatt att studera på heltid, något som flera lyfter fram som ett hinder att fortsätta vara aktiv inom föreningsverksamheten.

A: Känner du att du har tid att träffa dem? Känner du att du hinner?

I: Nej, sedan jag började jobba är det svårt att träffa dem när de träffas tillsammans. Men ibland när jag inte har kund så går jag på café och träffar dem.

A: Vilka projekt är du involverad i, i dagsläget?

II: Inga.

A: Inga just nu?

II: Nej, eftersom jag fokuserar mer på mitt jobb.

A: Kommer du hit [till föreningen] några gånger i...

III: Inte så mycket eftersom jag har så mycket att studera. De har så mycket aktivitet, men tyvärr har jag inte så mycket tid.

I projektets logik kan detta resonemang verka lite paradoxalt. På sätt och vis kan det faktum att deltagarna är så upptagna med studier och arbete, att de inte hinner engagera sig i en förening på fritiden, ses som ett tecken på en lyckad etablering. De har kommit in i arbete eller i studier, något som i förlängningen ökar deras chanser att få arbete. Föreningslivet kan dock erbjuda stora möjligheter för nyanlända, många av vilka beskrivits ovan och som är högst relevanta även efter att etableringstiden är slut, eller efter att en kommit in i arbete eller studier. Den ekonomiska integrationen genom arbete leder nämligen inte nödvändigtvis till en social integration. På det planet kan den nyanlände fortfarande ha stor nytta av en förankring i föreningslivet. Hur som helst visar detta hur viktigt det är att nyanlända får möjligheten att, inom ramen för etableringsprogrammet delta i föreningsaktiviteter, i och med att timmar tas från ordinarie aktiviteter för att kunna skapa utrymme för deltagarna att medverka i föreningen. Denna möjlighet försvinner dock när NAD-aktiviteten är slut och deltagaren går vidare till annan aktivitet, vare sig det är studier eller arbete, något som verkar hindra den nyanlände från att kunna fortsätta ta del av de möjligheter som erbjuds i föreningslivet.

Huruvida det också betyder att deltagaren slutat med aktiviteten helt och hållet beror lite på vilket typ av aktivitet som avses. Flera av de aktiviteter som informanterna tar upp är sådana som inte behöver en infrastruktur för att utövas. Många aktiviteter går att utöva på egen hand eller med någon kamrat, detta gäller framförallt sporter med undantag för lagidrott eller sporter som kräver mycket utrusning eller en specifik lokal:

A: Har du fortsatt att [aktivitet] sedan du flyttade dit?

I: Ja, med kompisar.

A: Med kompisar. Inte i någon förening eller liknande?

I: Nej.

II: Nu springer jag bara.

A: Springer, ok.

II: Men det är själv. Det är inte i någon förening eller klubb.

Dessa citat visar på aktiviteter som deltagarna har kunnat fortsätta med efter det att NAD-aktiviteten har slutat, men till skillnad från i NAD-aktiviteten har de inte gjort detta inom föreningslivet. Med andra ord kan de hålla fast vid aktiviteten, vilket kan i vissa fall ge positiva effekter i termer av till exempel bättre hälsa, samtidigt som de mister det sociala sammanhanget som föreningen erbjuder.

En typ av föreningar som trots allt verkar lyckas fånga upp deltagarnas engagemang och vars verksamhet inte ingår i NADs utbud av aktiviteter (Jönsson & Scaramuzzino 2016:17), är etniska föreningar:

*I: Det är ett islamiskt förbund. Jag går dit ibland och det finns cirkelledare i [stad].
[...] Och jag lär barn arabiska.*

II: Jag arbetar med små palestinska föreningar i [stad]. Vi har några små projekt.

III: Vi ha en irakisk förening, var det det du menade?

A: Är du medlem där?

III: Ja, jag är medlem och vi har [...] en förening som heter "[...] i Sverige". Vi är registrerade hos Skatteverket.

Frågan är om etniska föreningar erbjuder bättre förutsättningar för att nyanlända ska bli medlemmar och engagera sig och ifall de kan bli en "väg in" i föreningslivet för personer som står fortfarande långt bort från det majoritetsbaserade civilsamhället. Eller om det istället gör att nyanlända inte söker sig visar till andra föreningar. Denna fråga anknyter också till betydelsen av sammanbindande socialt kapital som ofta tillskrivs etniska föreningar och överbyggande socialt kapital som istället tillskrivs icke-etniska organisationer. Tidigare forskning verkar dock peka på att det inte finns ett nollsummespel mellan dessa typer av socialt kapital utan snarare att de tenderar att förstärka varandra.

Ett exempel på hur föreningsengagemang kan fortsätta vara en integrerande faktor även efter att deltagaren har kommit in i arbete visas i tidigare citat från en deltagare som brukar gå på föreningens årsmöten. Genom att göra detta håller sig deltagaren à jour kring olika frågor, bl.a. anställningar eller andra positioner som kan dyka upp, något som är viktigt då dennes anställning inte är tills vidare, något som vi kommer att beröra i nästa avsnitt.

Otrygga anställningar

Då en del verkar kunna få anställning inom föreningslivet kan det vara rimligt att lyfta fram ytterligare ett hinder för integration i detta sammanhang nämligen de otrygga anställningarna. Några deltagare uppger nämligen att de i dagsläget har eller har haft projektanställningar i de föreningar där de genomförde sina NAD-aktiviteter, eller till verksamheter kopplade till denna förening, men att det finns en oklarhet kring hur anställning efter denna ser ut: "[Det är] bara ett år, nystartsjobb", som en intervjuperson uttrycker det.

Även om vårt material inte ger oss möjligheten att generalisera kring våra resultat, ser vi att föreningsdeltagande å ena sidan kan öppna upp för möjligheter till anställning inte bara inom företag utan också inom den idéburna sektorn i sig. Dessa anställningar är å andra sidan ofta otrygga och finansierade genom olika projektmedel, lönebidrag eller andra former av subventioner (Johanson et al. 2011). Även om dessa förhållanden är mer otrygga än vid en fast anställning är det svårt att säga om deltagaren skulle ha fått en mer fast förankring i arbetslivet inom den privata eller offentliga sektorn. Den ideella sektorn har under lång tid varit en plats där personer som befann sig långt ifrån

arbetsmarknaden har fått anställning genom olika arbetsmarknadsprogram och -åtgärder och kan därför också ses som en viktig erfarenhet som stärker den nyanländes CV och etablering generellt.

Flytt

Ibland kräver etablering på arbetsmarknaden att den nyanlände flyttar till en annan kommun eller till och med region för arbete eller studier. Några av informanterna uppger att de inte har fortsatt inom den förening som de gjorde sin NAD-aktivitet inom, just på grund av att de har flyttat:

A: Har du fortsatt spela schack [i föreningen] efter det att aktiviteten tog slut?

I: Nej.

A: Du gjorde inte det?

I: Nej [...]. Jag flyttade till [annan del av Sverige].

Bland de aspekter som deltagarna fann mest givande gällande NAD-aktiviteterna var, som vi diskuterat tidigare, de kontaktnät som de skapade genom dessa aktiviteter. Dessa kontaktnät är ofta knutna till en lokal kontext och kan som resurs vara svåra att föra över till en ny kontext. En deltagare som skapat ett starkt socialt nätverk i en lokal kontext, kan ha stor nytta av denna i sökandet av arbete eller i kontakt med myndigheter. Men dessa kontakter är troligtvis mindre behjälpliga i en helt ny kontext. Det pekar på att just nätverk är en av målsättningarna med NAD som är mer "sårbara" i samband med flytt. Erfarenheter, språkkompetens och hälsa är sådana resurser som däremot går att föra över till en annan kontext om deltagaren flyttar. Ett exempel på detta är en deltagare som flyttat till en annan ort för att söka jobb och berättar att han kan visa NAD-aktiviteten på sitt CV, något som deltagaren poängterar är bra för att visa att han har varit aktiv sedan han kom till Sverige. Denna aktivitet kan därmed ses som en resurs som har ett värde även utanför den lokala kontexten.

Olika språk och olika målgrupper

Även om vi har många exempel på deltagare som har sett NAD-aktiviteten som ett utmärkt tillfälle och sammanhang att lära sig svenska i, tar en informant upp något som snarare har hindrat hans språkinläring genom NAD-aktiviteten, nämligen att ledaren hade pratade svenska på ett sätt som var svårt att förstå.

Även om det endast var en informant som tog upp detta som ett problem går det att använda detta som exempel på möjliga konsekvenser av att en nyanländs svenskundervisning flyttas från klassrummet ut till en verksamhet med "vanligt folk". Skolans klassrumsundervisning leds av en utbildad pedagog som har som jobb att förstå hur personer som inte har svenska som modersmål kan lära sig språket, något som inte nödvändigtvis finns inom föreningslivet. Det uppkommer därmed nya utmaningar när deltagarna lär sig språket genom en dialekt eller brytning. Det går även att använda detta exempel för att fråga vilken form av svenska som är lättast för nyanlända att lära sig, den svenska som de hör på nyheter eller andra tv-sändningar eller den svenska som de hör på gatan och det går också att fråga sig vilken svenska de nyanlända *bör* lära sig.

En annan aspekt av det svenska språket som ett par deltagare tar upp är hur det är att prata svenska med barn, något som de var tvungna att göra antingen i sin NAD-aktivitet eller i sitt arbete. Båda deltagarna tar upp att detta är något annorlunda än att prata svenska med vuxna som förstår att deltagarna är nyanlända och därmed anstränger sig att prata tydligare och långsammare. Detta kan vi också lyfta upp som en aspekt av språkundervisningen som skiljer sig från den klassrumsbaserade undervisningen inom SFI och som blir en konsekvens av att språkundervisningen flyttas till en mer informell miljö. Deltagarna tolkar detta både som något som gör det svårare att ta till sig språket men också som något som sporra en till att utvecklas.

I vår tidigare rapport (Jönsson & Scaramuzzino 2016:16) belyser vi också hur föreningssamordnare lyfter upp hur NAD-aktiviteterna kan ses som ett sätt för deltagarna att lära sig en "vardagssvenska" som de inte har samma möjlighet till annars. De tidigare nämnda exemplen på språk inom föreningsverksamheterna kan ses som uttryck för detta, på gott och ont.

Motivation

En deltagare uppger att hon till en början inte ville delta i aktiviteten, utan snarare kände att hon ville fortsätta med sina studier. Hon uppger att det delvis kändes som att NAD-aktiviteten var något hon var tvungen att vara med i. I efterhand känner hon dock att hon inte ångrar att hon tackade ja till att vara med.

A: Det lät som att du först inte riktigt ville gå på [aktivitet].

I: Ja [skratt]. [...] Jag visste inte att det var viktigt för mig [...]. Det är jättespännande att man gör något nytt och det är viktigt att man träffar människor, träffar svenskar; och pratar, vågar prata.

Deltagaren berättar att hon i efterhand kände att detta var något som var givande och att hon kände att detta gav ett utrymme att prata svenska med de andra medlemmarna. Denna situation går att använda för att illustrera hur nyanländas bilder av föreningslivet och arbetsmarknadsinsatser kan vara ett hinder för givande NAD-aktiviteter. Om deltagaren hade litat på att hennes intuition kring att detta endast var något som stod i vägen för hennes studier, skulle antagligen matchningen inte blivit av.

Detta pekar på betydelsen av hur NAD presenteras för potentiella deltagare och hur deltagare kan eventuellt motiveras och spurras i att acceptera att få en föreningsaktivitet inskriven i sin etableringsplan. Detta kan kopplas till något som kom upp i vår förra utvärdering där en föreningssamordnare diskuterade hur just handläggare på Arbetsförmedlingen kunde skicka iväg deltagare till föreningar utan tillräcklig information (Jönsson & Scaramuzzino 2016:19). Det går också så klart att koppla till att det finns en spänning mellan föreningsaktiviteternas frivillighet och etableringsprogrammets krav.

Slutsatser och diskussion

Denna rapport bygger på tidigare deltagares retrospektiva beskrivning av NAD-aktiviteternas betydelse för deras integrationsprocess. Urvalet av deltagare som hade en positiv erfarenhet ger möjlighet att undersöka på vilket sätt NAD-aktiviteterna *kan* bidra till en bättre integration av nyanlända. Det ger oss också möjligheten att peka på potentiella hinder, bland dessa finner vi tidsbrist, brist på motivation och flyttningsmönster. NAD-aktiviteterna skapar nämligen förutsättningar för en integrationsprocess där många faktorer bidrar till ett utfall. Dessa faktorer kan fungera som möjliggörare och som hinder i den nyanländes integration också beroende av om vi fokuserar på deras förankring i arbetslivet, föreningslivet eller utifrån deras privatliv.

I vilken utsträckning dessa nio fall som vi beskriver i rapporten är representativa för alla de hundratals erfarenheter som tidigare NAD-deltagare har haft, är svårt att säga. Vi vet dock av våra tidigare undersökningar (Jönsson & Scaramuzzino 2016) att NAD-deltagare generellt är mycket nöjda med sina aktiviteter efter att de slutfört dem.

Resultatens betydelse

Resultatens värde är att de visar att NAD implementeras på ett sådant sätt som möjliggör att projektets programteori förverkligas. Det vill säga att NAD skapar förutsättningar för att nyanländas föreningsengagemang kan bidra till att deras språkkunskaper, sociala nätverk och hälsa stärks. Vidare pekar våra resultat på att NAD-aktiviteterna har haft, enligt deltagarna själva, en stor betydelse för deras integration i landet. Dessa resultat ligger i linje med mycket av forskningen på området. Vår studie tillför också en fördjupad bild av de aspekter som deltagarna upplever som positiva. Här finner vi fler dimensioner än de ovannämnda språk, sociala nätverk och hälsa. Deltagarna tar upp dimensioner som tillgång till och kunskap om aktiviteter, samhällen och platser som de annars hade haft svårt att hitta till, men också en mer generell vägledning i samhället genom bland annat information och råd i möte med olika institutioner, inte minst offentliga myndigheter. En hel del av dessa dimensioner går direkt att koppla till kännetecknen och egenskaper som ofta tillskrivs föreningslivet som samhällssektor: egenorganisering baserad på gemensamma intressen, demokrati, medmänsklighet och solidaritet.

Våra resultat pekar också på att informanterna ser sin integration som bestående av mer än bara arbete. Sysselsättning är en viktig del även i deras berättelser, något som vi fann också i fokusgruppintervjuerna i vår förra utvärdering (Jönsson & Scaramuzzino 2016). Vad som kännetecknar erfarenheterna i denna rapport är hur NAD-aktiviteterna har uppskattats just för att de tillfört något som bidragit också mer till en "social" integration.

Att få ta del av en aktivitet som låg i linje med deras egna intressen verkar vara något som alla deltagare uppskattade särskilt mycket och som särskilde NAD-aktiviteten från övriga etableringsinsatser. Det är inte sällan just unika aktivitets-specifika faktorer som har lyfts fram, till exempel att ha fått chansen att utveckla just detta intresse eller besöka just den platsen. Detta pekar på betydelsen av en bra matchning mellan potentiella deltagare och aktiviteter. De relationer deltagarna har skapat med ledarna och föreningarna inom ramen för NAD-aktiviteten, verkar också ha haft en stor betydelse för deras trivsel i landet och syn på samhället. Även här sätts dessa relationer i kontrast med de som uppstår i samband med andra aktiviteter inom

etableringsprogrammet. Relationerna som uppstår i NAD verkar kunna nå ett djupare plan och därför kunna kvarstå även när aktiviteten är slut, men också kunna få ett värde som går utöver själva aktiviteten och kunna fylla fler behov hos den nyanlände inklusive råd och stöd samt socialitet och vänskap.

Relevans för projektets fortsättning

Utan att kunna jämföra med mindre lyckade fall pekar dessa resultat på att matchningen kan vara avgörande för att få till stånd en aktivitet som upplevs som viktig och meningsfull av deltagaren. Att kunna fånga upp ett personligt intresse hos deltagaren, verkar vara en viktig ingrediens i en lyckad aktivitet. Och här är också en av utmaningarna i NAD-projektet, skulle vi vilja påstå, att få handläggare engagerade och hitta bra metoder för att fånga upp de nyanländas intresse även hos de som kan ha svårt att artikulera dessa.

Här kan det finnas ett behov av att även utveckla föreningslivets infrastruktur och kompetens att arbeta med nya målgrupper. Att nyanlända verkar trots allt kunna hitta en plats inom etniska föreningar men ha svårare att hitta till majoritetsbaserade organisationer, kan peka på att en del arbete återstår för att få dessa organisationer att bli mer tillgängliga för personer med bakgrund i andra länder. Forskning (Svedberg m.fl 2010; Scaramuzzino 2014) har pekat på att svenska civilsamhällesorganisationer har lättare att fånga upp behov, intressen och engagemang hos en infödd befolkning särskilt från medelklassen och mindre från andra grupper, inte minst utrikesfödda. En nyligen utgiven rapport från Malmö Stad pekar just på att "... ungdomar i högre socioekonomiska grupper är med i förening totalt och i idrottsförening i större utsträckning än de i lägre socioekonomiska grupper i Malmö liksom i alla andra kommuner vi undersökt". (Blomdahl, et al. 2017: 43). Samma mönster är tydligt vad gäller inrikesfödda ungdomar respektive med utländsk bakgrund samt utrikesfödda (Ibid.).

Det finns dock organisationer, inte minst etniska föreningar, som har lyckats i större utsträckning attrahera utrikesfödda bl.a. genom olika projekt och modeller. Dessa är erfarenheter som andra delar av civilsamhället skulle kunna dra nytta av för att bredda medlemsbasen (Kings 2013). Förhoppningsvis skapar NAD-aktiviteterna inte bara positiva erfarenheter hos de nyanlända utan också hos föreningarna som får bättre kompetens och förståelse för nyanländas situation något som i längde kan göra föreningslivet mer tillgängligt för dessa grupper. Mer forskning om NAD-aktiviteternas betydelse för föreningslivet hade kunnat bidra till en bättre insikt i och förståelse av dessa processer.

Den tidigare erfarenheten av aktiviteter eller verksamheter hos den nyanlände är en aspekt som verkar påverka resultatet av NAD-aktiviteten. Här kan vi misstänka att olika grupper av nyanlända har olika förutsättningar. Det är rimligt att anta att flyktingar som kommer från länder där det har varit krig under flera decennier (t.ex. Somalia och Afghanistan) är mindre sannolika att ha haft möjlighet att utveckla sådana intresse jämfört med de som kommer från länder där det har rått stabilitet. Flera av våra informanter kommer från Syrien där det verkar ha funnits en välmående medelklass som har haft möjlighet till hobbyverksamhet och därmed har en tidigare erfarenhet av aktiviteter (även om inte i föreningsform) som kan bli aktuella i NAD. Här blir det viktigt att ha ett brett register av aktiviteter som kan täcka upp så många som möjligt av de intressen som kan finnas hos de nyanlända.

För att föra vidare vår kunskap om NAD-aktiviteternas betydelse för nyanlända hade det därför varit intressant att undersöka vilka grupper som faktiskt får en NAD-aktivitet med fokus bl.a. på ålder, kön, utbildning och tidigare arbetslivs- och fritidserfarenheter. Om möjligt hade det varit intressant att ta reda på huruvida det finns någon form av "snedrekrytering" till NAD-aktiviteter. Viktigt hade också varit att ta reda på om olika grupper får olika typer av aktiviteter och om dessa har samma effekt och värderas på samma sätt av deltagarna.

Det bör poängteras att ingen av informanterna hade tidigare erfarenhet av bedriva den aktiviteten som gjordes i NAD inom ett förenings sammanhang och flera upplevde föreningslivet som främmande. Flera tog upp att det finns ett föreningsliv i de länder som de kommer ifrån, men att detta snarare är kopplat till fackföreningar eller solidaritetsföreningar. Därmed ligger en utmaning, som bekant, i att vid sidan av att använda föreningslivet som verktyg för integration också introducera vad föreningslivet är i en svensk kontext.

Rekommendationer

Slutligen, i ljuset av våra resultat vill vi rekommendera följande:

- 1) Satsa på matchningar där den nyanländes personliga intressen är i fokus
- 2) Satsa på att utveckla metoder för att fånga upp potentiella deltagares intressen som täcker upp för mångfalden av olika möjligheter som NAD-aktiviteterna erbjuder
- 3) Satsa på en bredd i utbudet av föreningsaktiviteter som kan matcha många möjliga intressen
- 4) Satsa på att stärka föreningarnas förmåga att följa upp kontakterna och relationerna som skapats genom att försöka involvera deltagare även efter NAD-aktivitetens slut
- 5) Bygg vidare kunskapen om projektet med fokus på dels vilka grupper som kommer i kontakt med vilka aktiviteter och deras effekter och dels på om och hur NAD-aktiviteterna har påverkat föreningarnas arbete med nyanlända.

Litteratur

- Adman, P., & Strömblad, P. (2015) Political Trust As Modest Expectations. *Nordic Journal of Migration Research*, 5(3), 107–116.
- Ahmad, A. (2011) Connecting with Work. The role of social networks in immigrants searching for jobs in Finland. *European Societies*; 13(5), 687-712.
- Ahmad, A. (2015) "Since Many of My Friends Were Working in the Restaurant": the Dual Role of Immigrants' Social Networks in Occupational Attainment in the Finnish Labour Market. *Journal of International Migration and Integration*, 16(4), 965–985.
- Al Adhami, M. (2017) *Utvärdering av pilotfasen i "Välkommen till Skåne" - Delprojekt 4, MILSA 2.0*. Socialmedicinsk rapportserie. Institutionen för folkhälso- och vårdvetenskap.
- Badwi, R., Ablo, A. D., & Overå, R. (2018) The importance and limitations of social networks and social identities for labour market integration: The case of Ghanaian immigrants in Bergen, Norway. *Norsk Geografisk Tidsskrift*, 72(1), 27–36.
- Bennet, L., & Lindström, M. (2018) Self-rated health and social capital in Iraqi immigrants to Sweden: The MEDIM population-based study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 46(2), 194–203.
- Bethoui, A. (2008). Informal Recruitment Methods and Disadvantages of Immigrants in the Swedish Labour Market. *Journal of Ethnic & Migration Studies*, 34(3), 411-430.
- Behtoui, A. (2017) Social capital and the educational expectations of young people. *European Educational Research Journal*, 16(4), 487–503.
- Behtoui, A., & Neergaard, A. (2016) Social capital and the educational achievement of young people in Sweden. *British Journal of Sociology of Education*, 37(7), 947–969.
- Blomdahl, U., Elofsson, S., Bergmark, K. & Lengheden, L. (2017) Ung livsstil Malmö - En studie av ungdomar i högstadiet. Malmö stad och Stockholms universitet.
- Borevi, K. (2004) Den svenska diskursen om staten, integrationen och föreningslivet. I B. Bengtsson (Red.), *Föreningsliv, makt och integration*. Stockholm: Fritzes.
- Broo, M. (2010) ISKCON and South Asian Hindus in Finland: Strategies for Integration. *Finnish Journal of Ethnicity & Migration*, 5(2), 33-38.
- Christensen, M. (2012) Online mediations in transnational spaces: cosmopolitan (re)formations of belonging and identity in the Turkish diaspora. *Ethnic & Racial Studies*, 35(5), 888-905.
- Dinesen, P. T. (2010) Upbringing, Early Experiences of Discrimination and Social Identity: Explaining Generalised Trust among Immigrants in Denmark. *Scandinavian Political Studies*, 33(1), 93-111.
- Dinesen, P. T. (2012). Parental Transmission of Trust or Perceptions of Institutional Fairness: Generalized Trust of Non-Western Immigrants in a High-Trust Society. *Comparative Politics*, 44(3), 273-289.

- Esping-Andersen, G. (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton University Press, Princeton, New Jersey.
- Ikonen, A-M. (2014) *Social inclusion through associations and voluntary organizations- Experiences from refugees in Kristianstad and Helsingborg*. Master Thesis, Malmö University.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K., Jaakkola, M. & Reuter, A. (2006) Perceived discrimination, social support networks, and psychological well-being among three immigrant groups. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 37(3), 293-311.
- Johansson, H., Kassman, A. & Scaramuzzino, R. (2011) Staten och det civila samhällets organisationer i ett föränderligt välfärdssamhälle. Stockholm: Överenskommelsen.
- Johansson, H. & Meeuwisse, A. (2017) Socialt arbete i civilsamhället: mikro-, meso- och makroteorier. I Linde, S. & Scaramuzzino, R. (red.) (2017) *Socialt arbete i civilsamhället – aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur.
- Johnson, C. M., Rostila, M., Svensson, A. C., & Engström, K. (2017) The role of social capital in explaining mental health inequalities between immigrants and Swedish-born: A population-based cross-sectional study. *BMC Public Health*, 17(1), 1–16.
- Jönsson, A. & Scaramuzzino, R. (2016) *Samverkan mellan stat, region och civilsamhälle för nyanländas etablering – En utvärdering av projektet NAD i Skåne*. Lund: Socialhögskolan.
- Katila, S. & Wahlbeck, Ö. (2012). The role of (transnational) social capital in the start-up processes of immigrant businesses: The case of Chinese and Turkish restaurant businesses in Finland. *International Small Business Journal*, 30(3), 294-309.
- Kings, L. (2013) *Förening med förhinder – utlandsfödda i det civila samhället*. FORES Studie 2013:1.
- Kuhn, Gabriel (2018) "Hallå svenskar, ni är socialt inkompetenta". *Aftonbladet* 180217.
- Kumlin, S. & Rothstein, B. (2010). Questioning the New Liberal Dilemma – Immigrants, Social Networks, and Institutional Fairness. *Comparative Politics*, 43(1), 63-80.
- Liebkind, K. & Jasinskaja-Lahti, I. (2000). The influence of experiences of discrimination on psychological stress: A comparison of seven immigrant groups. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, vol. 10(1), 1-16.
- Mainsah, H. (2011). "I Could Well Have Said I Was Norwegian But Nobody Would Believe Me": Ethnic Minority Youths' Self-Representation on Social Network Sites. *European Journal of Cultural Studies*, 14(2), 179-193.
- MILSA (2015) MILSA – stödplattform för migration och hälsa. Grunden läggs. MILSA.
- Nannestad, P., Svendsen, G. L. H. & Svendsen, G. T. (2008). Bridge over troubled water? migration and social capital. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 34(4): 607-631.
- Nannestad, P., Svendsen, G. T., Dinesen, P. T., & Sønderskov, K. M. (2014) Do Institutions or Culture Determine the Level of Social Trust ? The Natural Experiment of Migration from Non- western to

- Western Countries Do Institutions or Culture Determine the Level of Social Trust ? The Natural Experiment of Migration from Non- west. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(4), 544–565.
- Putnam, D. R. (2001). *Den ensamme bowlaren*. Angered: SNS Förlag.
- Putnam, D. R. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century. The 2006 Johan Skytte Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174.
- Salamon, M. L., Sokolowski, S. W. & List, R. (2004) Global Civil Society – An Overview. I M. L. Salamon (Red.) *Global Civil Society – Dimensions of the Nonprofit Sector*. Bloomfield, Conn.: Kumarian.
- Scaramuzzino, R. (2014) *Överenskommelsen inom integrationsområdet och somalisk familjeåterförening: Mottagande, etablering och integration i fyra svenska kommuner*. Stockholm: Överenskommelsen inom integrationsområdet.
- Scaramuzzino, Roberto & Jönsson, Anders (2017) "Samverkan, dialog och styrning –integration av nyanlända i förening". I Stig Linde och Roberto Scaramuzzino (red.) *Socialt arbete i civilsamhället – aktörer, former och funktioner*. Lund: Studentlitteratur.
- SOU 2017:12. *Att ta emot människor på flykt: Sverige hösten 2015*, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017.
- Straiton, M. L., & Myhre, S. (2017) Learning to navigate the healthcare system in a new country: a qualitative study. *Scandinavian Journal of Primary Health Care*, 35(4), 352–359.
- Sundell Lecerof, S., Stafström, M., Westerling, R., & Östergren, P. O. (2016) Does social capital protect mental health among migrants in Sweden? *Health Promotion International*, 31(3), 644–652.
- Svedberg, L., Jegermalm, M. & Essen, J.V. (2010). *Svenskarnas engagemang är större än någonsin: insatser i och utanför föreningslivet: [rapport till Regeringskansliet]*. Stockholm: Ersta Sköndal högskola.
- Svt.se (2018) "Så knepiga är svenskar", <https://www.svt.se/nyheter/inrikes/sa-knepiga-ar-svenskar>, publ. 180221.
- Thuesen, F. (2017) Linguistic barriers and bridges: Constructing social capital in ethnically diverse low-skill workplaces. *Work, Employment and Society*, 31(6), 937–953.
- Togeby, L. (2004). It depends... How organisational participation affects political participation and social trust among second-generation immigrants in Denmark. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30, 3: 509-528.
- Torpe, L. & Lolle, H. (2011). Identifying Social Trust in Cross-Country Analysis: Do We Really Measure the Same. *Social Indicators Research*, vol. 103, n. 3: 481-500.
- Trägårdh L. (2007) (red) *State and civil society in Northern Europe – The Swedish model reconsidered*. New York: Berghahn Books.
- Valenta, M. (2009). Immigrants' Identity Negotiations and Coping with Stigma in Different Relational Frames. *Symbolic Interaction*, 32, 4: 351-371.
- Vedung, E. (2009) *Utvärdering I politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.

Walseth, K (2008). Bridging and bonding social capital in sport - experiences of young women with an immigrant background. *Sport, Education & Society*, vol. 13, issue 1: 1-17.

Zdravkovic, S., Grahn, M. & Björngren Cuadra, C. (2016) *Kartläggning av nyanländas hälsa*. Malmö: MIM, Malmö högskola.

Åkerman, E., Östergren, P. O., Essén, B., Fernbrant, C., & Westerling, R. (2016) Knowledge and utilization of sexual and reproductive healthcare services among Thai immigrant women in Sweden. *BMC International Health and Human Rights*, 16(1), 1–14.

LUNDS
UNIVERSITET

www.soch.lu.se

**SOCIALHÖGSKOLAN
LUNDS UNIVERSITET**

Box 117
221 00 Lund
Tel 046-222 00 00
www.lu.se